

5. Міжнародна взаємодія в освіті: організація та програми // Василюк А. Нариси з порівняльної педагогіки / А. Василюк, К. Корсак, Н. Яковець. – Ніжин : Ред.-вид. відділ НДПУ, 2002. – С. 45-56.
6. A Decade of Reforms at Compulsory Education Level in the European Union (1984-94). — Brussels : EURYDICE, The Information Network on Education in Europe, 1997. - P. 53 - 56.
7. Шишов С. Е. Школа: мониторинг качества образования / С. Е. Шишов. – Москва : Пед. общество России, 2000. – С. 18-141.
8. Вульфсон Б. Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века / Б. Л. Вульфсон. – Москва : Изд-во УРАО, 1999. – 208 с.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2015 р.

М. О. Vaimuratov

CURRENT TRENDS OF LEGAL SUPPORT PROVIDING EDUCATIONAL SERVICES IN EUROPEAN COUNTRIES

The article examines current trends legal provision of educational services in European countries in the context of the intensification of European interstate integration in the educational field.

It is noted that the basic principles of the formation of European legal standards in the provision of educational services in the aggregate represent their methodological foundation. National education legislation of the country strategic course which is striving for EU membership must meet the methodological basis of common European regime of educational services and its international law, constitutional law and profiled-legislative support for law-making, legal-technical and enforcement levels of functioning legal system.

Established that proper implementation of European educational standards in public life cannot be achieved solely by legal means. Along with the adoption of relevant laws and regulations, the current state of social development objectifies the need for appropriate economic, political, socio-cultural, organizational and institutional provision of educational services in accordance with European standards in this area.

Proved that only a systematic set of activities can lead to the expected result - ensuring the quality of educational services in Ukraine in accordance with the regulatory standards of developed European countries, embodied in international instruments and European Union law.

Keywords: *education, European educational standards, EU law, implementation, interstate European integration.*

УДК 341.2(045)

Є. В. Годованик

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНІ

У статті розглядаються правові проблеми імплементації європейських освітніх стандартів до національної правової системи України на сучасному етапі її міждержавної інтеграції та реалізації стратегічного курсу на вступ до Європейського Союзу.

Вказується, що успіхи європейської інтеграції у сфері освіти багато в чому визначені правом ЄС, яке є унікальним політико-правовим феноменом і формує ефективні організаційно-правові засоби для досягнення поставлених перед Союзом цілей. Особливу привабливість вивченню права ЄС додає його динамічність, процес постійного розвитку права ЄС свідчить про безперервність пошуку нових і еволюцію

вже вживаних форм і методів взаємодії держав-членів ЄС.

При цьому визначальне значення для становлення сучасного ринку надання освітніх послуг в Європейському Союзі мають основні принципи Болонського процесу, які втілюються в освітньому праві окремих країн-членів ЄС, зокрема, йдеться про принцип продовження освіти людини протягом усього її життя, а також принцип відкритості кордонів, що передбачає взаємне визнання атестатів та дипломів в країнах-членах Європейського Союзу та вільний вибір місця працевлаштування науково-педагогічними кадрами. У свою чергу, система міжнародного співробітництва у сфері надання освітніх послуг в ЄС відображає практичні аспекти Болонського процесу, які полягають в інтернаціоналізації сучасної освіти та створенні міжнародних організацій у сфері освіти, що забезпечують взаємодію конкретних суб'єктів надання освітніх послуг різних європейських держав.

Ключові слова: *освіта, європейські освітні стандарти, право ЄС, імплементація, європейська міждержавна інтеграція.*

Постановка проблеми. Дослідження особливостей ефективного впровадження європейських освітніх стандартів в Україні є досить важливим у сучасних умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів, одним з побічних ефектів яких останніми роками стала глобальна криза освіти, обумовлена, з одного боку, зниженням якості знань та ціннісних настанов навчального процесу у всьому світі, а з іншого – значним випередженням темпів розвитку науки і техніки над темпами впровадження нових інновацій до навчального процесу у дошкільній освіті, загальній середній, професійній, вищій та післядипломній освіті.

Особливо актуальним у цьому контексті є дослідження форм та методів європейського співробітництва у сфері забезпечення якості вищої освіти та відповідного суб'єктивного права громадян держав-членів ЄС, адже освіта є одним з основних предметів європейських правових стандартів, зокрема у контексті приєднання України до Болонського процесу та подальшої інтернаціоналізації вищої освіти в рамках Болонської системи з адаптацією національного законодавства до її основних нормативних положень, а також підписання нашою державою Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, яка обумовлює подальшу перспективу виходу вітчизняних суб'єктів надання освітніх послуг на спільний європейський простір в умовах ринкової конкуренції постачальників таких послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти надання освітніх послуг та їх правового забезпечення в державах-членах Європейського Союзу, а також імплементації європейських освітніх стандартів до українського законодавства, розглядалися різними вітчизняними та зарубіжними авторами. Серед таких авторів, що внесли найбільш вагомий внесок у дослідження цієї проблематики, слід відзначити К. В. Балабанова, М. О. Баймуратова, С. Д. Гусарева, М. В. Баглая, М. І. Матузова, Л. О. Дольникову, Д. І. Дзвінчука, К. М. Романенко та інших.

Водночас варто відзначити, що на сучасному етапі європейський ринок надання освітніх послуг потребує ретельного науково-практичного дослідження у контексті пошуку оптимальних шляхів подолання глобальної кризи освіти як наявної ознаки сучасного глобалізованого взаємопов'язаного світу, що особливо відчувається зважаючи на поглиблення процесів європейської міждержавної інтеграції нашої країни, зокрема – в освітній сфері суспільної життєдіяльності.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що у сучасних умовах в силу глобалізаційних процесів і ролі освіти у становленні інформаційного суспільства (суспільства знання) взаємозв'язок національного законодавства стосовно права на освіту та міжнародних, зокрема – європейських, стандартів у цій сфері стає все

тіснішим. Міжнародні документи, що встановлюють стандарти права на освіту, та створений ними цивілізаційний освітній простір виступають важливою частиною національного законодавства у досліджуваній сфері. У резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1966 року зазначено, що права, зафіксовані в міжнародних документах, рівноцінні і володіють всіма притаманними їм якостями [1]. Це є важливим для характеристики міжнародно-правового визначення права на освіту у сучасному світі.

Для України врахування міжнародного контексту змісту та способів забезпечення права на освіту актуалізується передусім у зв'язку з євроінтеграційними орієнтирами розвитку країни. Між тим, національне законодавство членів європейської спільноти вже всебічно підпорядковане загальним європейським стандартам. У багатьох сферах, наприклад на рівні вищої освіти, вже започатковані процеси узгодження національних законодавств (так званий Болонський процес) з метою формування загальноєвропейського освітнього простору з спільним для європейців розумінням права на освіту. Тому визначення міжнародних та європейських детермінант формування національного законодавства у галузі освіти для України є вирішальним у процесі формування національних стандартів права на освіту.

Вважається, що першим документом, який започаткував нормативно-правову регламентацію права на освіту у загальноцивілізаційному сенсі, була Декларація прав людини і громадянина 1789 р. Хоча вона прямо не закріплювала право на освіту, але по суті визнавала його одним з джерел соціального блага [1]. У системному плані право на освіту стає складовою міжнародних правових норм з другої половини ХХ ст., коли стала очевидною значущість освіти і як компонента прав людини і громадянина, і як сфери соціальної життєдіяльності. Протягом останніх 50 років було прийнято низку фундаментальних міжнародних документів, які на сьогодні визначають загальноцивілізаційний контекст розвитку та гарантій права на освіту в Україні.

Сучасні міжнародні стандарти права на освіту сформульовані передусім у найбільш важливих з погляду утвердження прав людини та громадянина документах. Право кожного на освіту проголошено у Загальній декларації прав людини (ст.26). У Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права визначено механізм реалізації цього права (ст.13). У Протоколі до Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р. зроблено застереження, що жодна людина не може бути позбавлена права на освіту, а держава має поважати право батьків відповідно до їх релігійних і філософських переконань забезпечувати освіту і навчання своїх дітей. Ці положення відображено у Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (для України набула чинності у 1963 р.), розвинуто і закріплено в Конвенції про права дитини 1989 р.

Загалом міжнародний стандарт права на освіту ґрунтується на наступних принципах. Початкове навчання повинно бути обов'язковим і безкоштовним. Технічна, фахова і вища освіта повинна бути доступною усім без будь-якої дискримінації. Поступово вводиться безкоштовне навчання. Батьки мають право обирати будь-який вид освіти для своїх дітей, якщо він відповідає мінімальним вимогам до освіти. Кожний має право утворювати або очолювати засновані організації, підпорядковуючись загальним принципам освіти і відповідати мінімальним вимогам, запропонованим державою. Нікому не може бути відмовлено в праві на освіту. Держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до своїх релігійних і світоглядних переконань.

Розглянемо змістовні аспекти основних міжнародних документів стосовно права на освіту та їх вплив на формування вітчизняного законодавства у досліджуваній сфері. Хронологічно першим був Міжнародний білль про права людини. Він складається з

Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права. Досліджуваного права передусім стосується ст.26 Загальної декларації прав людини, у якій формулюються основні підходи до забезпечення права на освіту у сучасному суспільстві. Право на освіту визнається складовою прав кожної людини, при цьому початкова освіта має бути обов'язковою та безкоштовною, загальна середня освіта – безкоштовною; технічна і професійна освіта – загальнодоступною, а вища освіта має бути рівною за доступом для всіх на основі здібностей людей. Основною метою освіти визнано саме особистісний вимір, що має відношення до гарантій особистісних прав. Освіта, згідно Декларації, має бути спрямована на повний розвиток людської особистості, на збільшення поваги до прав людини та основних свобод, сприяти взаєморозумінню в суспільстві [2, с. 11]. На сьогодні положення Декларації, що конституують міжнародні норми у галузі забезпечення права на освіту, вважаються юридично обов'язковими, хоча за характером документа вони спочатку просто відображали соціальні вимоги до розвитку освіти. Конституція України значною мірою базується на цих положеннях.

Право на освіту було дещо розширено у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, зокрема, у статтях 13 та 14. Розширення стосується тенденції до поступової безоплатності професійно-технічної та вищої освіти, необхідності масового розвитку початкових шкіл у регіонах значної неписьменності з формуванням у всіх державах мережі безоплатної обов'язкової початкової освіти, ініціюванні поліпшення матеріальних умов учасників освітнього процесу. Важливим є також встановлення рівних можливостей державних та недержавних освітніх закладів у сфері освітньої діяльності [3].

На нашу думку, у змістовному плані найбільше значення має Конвенція про захист прав і основних свобод людини. У 1997 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції», що забезпечило системостворюючий вплив даного документа на розвиток вітчизняного законодавства. Найбільше значення для забезпечення права на освіту в Україні у контексті міжнародних правових норм має протокол № 1, який гарантує право на освіту кожній людині та регламентує взаємовідносини між державою та батьками у галузі забезпечення права на освіту дітей [1].

Певну роль у формуванні сучасних міжнародних стандартів права на освіту мають ще два документи. У Конвенції про права дитини, зокрема, дістали нормативного закріплення партнерські взаємовідносини між учасниками навчального процесу [1]. Ще раз було підкреслено значення дошкільної освіти для забезпечення прав дитини. У межах Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти було дано визначення поняття «освіта» та дискримінації у освітній сфері. Вказаний документ сформулював нормативні основи боротьби з дискримінацією у галузі освіти. Важливо, що у документі чи не вперше у правових термінах визнається роль освіти як важливого чинника забезпечення громадянських прав і свобод і необхідність співробітництва на міжнародному рівні для забезпечення реалізації права на освіту усіх людей [1]. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок не лише нормативно закріпила рівні права жінок та чоловіків на освіту, а й визначила конкретний перелік об'єктів правового регулювання для забезпечення означеної рівності [1].

Для України як європейської держави особливо важливі принципи організації освіти в Європі. Важливе значення мають європейські правові документи, впровадження яких у національне українське законодавство у процесі здійснення євроінтеграційних прагнень України виступає безпосередньою основою впливу

міжнародних норм у галузі права на освіту на розвиток вітчизняного законодавства у означеній сфері. Тут передусім слід відмітити Європейську конвенцію про захист прав людини і основних свобод, на якій базується вся європейська система захисту основних прав і свобод людини, включаючи і право на освіту.

Європейська Соціальна Хартія важлива тим, що визначає необхідність забезпечення права кожної особи на здобуття професійної підготовки, а також створює правові передумови для розширення доступу громадян до вищої освіти виключно на основі критерію особистих здібностей [1].

Безпосереднє відношення до забезпечення права громадян на освіту має Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин. Вона вказує на потреби використання рідної мови на різних рівнях освіти, особливо на рівні дошкільної та початкової освіти [1].

Імплементация європейських стандартів права на вищу освіту у національне законодавство здійснюється на основі Лісабонської конвенції та Болонського процесу. Міністерством освіти і науки в січні 2004 р. розроблено і прийнято програму дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України. 17 лютого 2004 року Президент України підписав спеціальний Указ про реформування вищої освіти в країні в контексті вимог і проблем Болонського процесу [4, с. 14]. Основним завданням європейської спільноти у цій сфері, яке є і орієнтиром розвитку вищої освіти України, є формування загальноєвропейської системи вищої освіти, яка буде гарантувати її доступність для всіх європейців.

Усі держави – члени Європейського Союзу мають сучасні системи освіти, що добре унормовані законодавством. Проблеми права на освіту в Європі пов'язані не з тим, щоб зобов'язати державу створити сучасну систему освіти, а з тим, як гарантувати особам, які перебувають в межах юрисдикції Європейського Співтовариства, право на користування тими засобами отримання освіти, які існують на даний момент.

При цьому необхідно зазначити, що найбільш швидко зростаючим елементом міжнародної торгівлі є саме сектор послуг, який займає приблизно дві третини світової економіки і, відповідно, набуває все більшого значення для економічного розвитку. У зв'язку із збільшенням значущості послуг зростає необхідність вдосконалення і підвищення ефективності правового регулювання в даній області. У сучасних умовах формування взаємозв'язаного і цілісного світу все більшого значення набувають регіональні інтеграційні процеси. Найінтенсивніше вони відбуваються в рамках Європейського Союзу, який за роки свого існування перетворився на один з найважливіших суб'єктів світового економічного і політичного розвитку. На території всього Європейського Союзу послуги, зокрема як їх вид – освітні послуги, складають від 60 до 70 % економічної діяльності держав-членів. Європейський Союз володіє найбільш розробленим механізмом правового регулювання надання освітніх послуг серед інших регіонів світу.

Досить високий рівень лібералізації освітніх послуг був досягнутий завдяки, з одного боку, створенню внутрішнього ринку, а з іншого, інституційній системі наднаціонального характеру, що необхідно обов'язково враховувати при поступовій адаптації освітнього законодавства України до європейських правових стандартів.

Висновок. Отже, у результаті проведеного дослідження можна констатувати, що успіхи європейської інтеграції у сфері освіти багато в чому визначені правом ЄС, яке є унікальним політико-правовим феноменом і формує ефективні організаційно-правові засоби для досягнення поставлених перед Союзом цілей. Особливу привабливість вивченню права ЄС додає його динамічність, процес постійного розвитку права ЄС свідчить про безперервність пошуку нових і еволюцію вже вживаних форм і методів взаємодії держав-членів ЄС.

При цьому визначальне значення для становлення сучасного ринку надання освітніх послуг в Європейському Союзі мають основні принципи Болонського процесу, які втілюються в освітньому праві окремих країн-членів ЄС, зокрема, йдеться про принцип продовження освіти людини протягом усього її життя, а також принцип відкритості кордонів, що передбачає взаємне визнання атестатів та дипломів в країнах-членах Європейського Союзу та вільний вибір місця працевлаштування науково-педагогічними кадрами. У свою чергу, система міжнародного співробітництва у сфері надання освітніх послуг в ЄС відображає практичні аспекти Болонського процесу, які полягають в інтернаціоналізації сучасної освіти та створенні міжнародних організацій у сфері освіти, що забезпечують взаємодію конкретних суб'єктів надання освітніх послуг різних європейських держав.

Список використаної літератури

1. Международные акты о правах человека : сб. докум. – Москва : Издательство НОРМА – ИНФРА М, 1998. – 784 с.
2. Дзвінчук Д. І. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство / Д. І. Дзвінчук. – Київ : Нічлава, 2003. – 240 с.
3. Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах // Международные документы по правам человека / сост. В. М. Тертышник. – Харьков : Арсис, ЛТД, 2000. – 288 с.
4. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін). – Київ, Тернопіль : Видавництво ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2015 р.

Y. V. Hodovanyk

THE CHALLENGES FOR EFFECTIVE IMPLEMENTATION OF EUROPEAN EDUCATIONAL STANDARDS IN UKRAINE

The article deals with the legal problems of implementation of European educational standards in the national legal system of Ukraine at the present stage of its interstate integration and implementation of strategic course to join the European Union.

Ukraine to take account of the international context of content and ways to ensure the right to education actualized primarily due to the European integration guidelines development. Meanwhile, members of the national legislation of the European community are fully subordinated to common European standards. In many areas, such as the level of higher education, has initiated the process of harmonization of national legislation (the so-called Bologna Process) to form a pan-European educational area with a common understanding for Europeans right to education. Therefore, the definition of international and European determinant of national legislation in the field of education is crucial for Ukraine in the process of national standards for the right to education.

Specifies that the success of European integration in education is largely defined by EU law, which is a unique political and legal phenomenon and generates efficient organizational and legal means to achieve the objectives of the Union. A special attraction of EU law study adds its dynamism, the continued development of EU law demonstrates the continuity of the search for new and evolution have used the forms and methods of interaction of the Member States.

It is vital for the development of the market of educational services in the European Union with the basic principles of the Bologna process, which are embodied in the educational right of individual EU member states, in particular the principle of continuing education rights throughout her life, and the principle of open borders, providing for mutual recognition of certificates and diplomas in the member states of the European Union and the free choice of employment scientific and teaching staff. In turn, the system of international cooperation in the provision of educational services in the EU reflects the practical aspects of

the Bologna process, which are in the internationalization of modern education and the creation of international organizations in the field of education, providing interaction of specific providers of educational services to various European countries.

Keywords: *education, European educational standards, EU law, implementation, interstate European integration.*

УДК 352.07:342.553(045)

С. В. Папаяні

ВЗАЄМОДІЯ МІЖНАРОДНОГО ТА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА У СФЕРІ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

У статті розглядаються теоретичні та практичні проблеми взаємодії та співвідношення міжнародного та конституційного права у сфері надання освітніх послуг, зроблено спробу пошуку оптимальних шляхів імплементації міжнародно-правових стандартів надання освітніх послуг до національної правової системи.

Визначено, що на сьогоднішній день норми міжнародного права мають обов'язкову юридичну силу для держав тільки при наявності згоди самих держав, незважаючи на те, що формально існують прецеденти коли норми міжнародного права поширювалися на інші держави без їх формальної згоди. З іншого боку, така «згода» неможлива без певної корекції національного права. Однак не викликає сумніву, що процеси правової глобалізації це не тільки взаємини права міжнародного та національного, це ще і взаємини різних національних правових систем.

На думку автора, в Україні немає вибору, якщо вона бажає інтегруватись у сучасний глобальний світ та спільний освітній простір, вона повинна буде допустити на свою територію його суб'єктів. Це автоматично тягне за собою встановлення сприятливого для них правового режиму діяльності. Іншими словами, глобалізація в якості принципу культурного, правового, технологічного, фінансово-економічного розвитку різних держав стверджує уніфікацію та гармонізацію, причому не тільки форм економічної активності, систем освіти, способів менеджменту, наукових знань, навіть споживчої культури, але і права, а також державних і політичних інститутів різних держав. Україна на початку XXI століття стала частиною світу що стрімко уніфікується та гармонізується в правовому відношенні.

Ключові слова: *освітні послуги, освіта, правове забезпечення, міжнародне право, конституційне право, імплементація.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації, зростання взаємодії та взаємозалежності держав на міжнародній арені та з урахуванням прагнення України до набуття повноправного членства в європейському політико-правовому просторі, значно актуалізується питання якісного провадження освітніх послуг та приведення їх до європейських стандартів. На сучасному етапі розбудови української держави, запровадження правових і ринкових реформ на порядку денному стають питання перебудови існуючої системи підготовки фахівців. В цьому контексті особливо важливою вбачається роль вищої освіти. Основною метою сучасної вищої освіти має стати підготовка професіоналів відповідно до європейських стандартів, що вимагає докорінної зміни вимог до змісту та якості освіти, вироблення ефективного механізму її нормативно-правового забезпечення.

Останнім часом процеси інтеграції зміцнюють взаємодію та взаємозалежність нашої держави з державами європейського регіону в різних сферах співробітництва,